

"SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLAR BO'YICHA TAVSIFI*Hakimova Farida***TerDIPI O'zbek tili adabiyoti kafedrası
o'qituvchisi***Xusanova Durdona**Mirzayeva Norayhon***TerDIPI O'zbek tili adabiyoti yo'nalishi
talabalari**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Alisher Navoiy qalamiga mansub "Xamsa" asaridagi to'rtinchi doston bo'lmish "Sab'ai Sayyor" va undagi boblar tahlili bilan tanishib chiqamiz.

Аннотация: В этой статье мы познакомимся с анализом четвертого поэтического цикла «Саб'ай Сайёр» из произведения «Хамса», принадлежащего перу Алишера Навои, а также с его главами.

Annotation: In this article, we will review the analysis of the fourth poem "Sab'ai Sayyor" from the "Khamisa" work by Alisher Navoi and its chapters.

Kalit so'zlar: Me'roj tuni, masnaviy, Dehlaviy, gumbaz, mutasaddiy, Bahrom, Zuhra, moviy gumbaz, Ultarid, quyosh malikasi, ishqiy, donolik.

Ключевые слова: Меродж туни, маснави, Дехлавий, купол, мутасаддий, Бахром, Зухра, голубой купол, Ультарид, королева солнца, любовный, мудрость.

Keywords: Me'roj night, masnavi, Dehlavi, dome, official, Bahrom, Zuhra, blue dome, Ultarid, sun queen, romantic, wisdom.

Alisher Navoiy "Xamsa"sining to'rtinchi dostoni bo'lmish "Sab'ai Sayyor" ("Yetti sayyora") ishqiy-sarguzasht ruhda bitilgan bo'lib, uning hajmi 38 bob, 5009 baytdan iborat.

Doston muqaddimasi an'anaviy Allohga hamd bilan boshlanadi. Shu bobdayoq shoir raqamiga alohida e'tibor qaratadi. Falakning 7qavatdan iboratligi, 7yulduz sharhi va hokazo.

Asarning ikkinchi bobi munajat bo'lib, muallif yaratuvchiga iltimos nazari bilan yuzlanadi:

Qodiro ul zaifi osiymen,
Ki boshimdin ayoq maosiymen.

3-bob payg'ambar Muhammad(s.a.v) madhiga bag'ishlangan bo'lib, uning quraysh qabilasidan ekanligi, mazhabi hoshimiyliigi keltirilgan.

4-bob Me'roj tuniga bag'ishlangan.

5-bob so'z tarifida ketar ekan, Navoiy uni ulug'lab quyidagi misralarni keltiradi:

So'z kelib avvalu, jahon so'ngra,
Ne jahon, kavn ila makon so'ngra.
Alloh, Alloh neso'zdurur bu so'z,
Mundin ortiq yana bo'lurmi so'z.

6-bob buyuk ijodkorlar Nizomiy va Dehlaviy haqida so'zlaydi. Nizomiy haqida so'z yuritar ekan, uning masnaviy yozishda birinchi bo'lganligini alohida ta'kidlaydi.

7-bob Mavlono Nuriddin Abdurahmon Jomiyga bag'ishlangan.

8-bob salaflarning nuqsoni haqida bo'lib, Navoiy bob boshida ustozlardan uzr so'raydi. Navoiy bu bobda tush ko'rganini, tushida 7 gumbaz, 7 gumbaz ichida 7xil rangdagi mutasaddiyni ko'rganini-yu 7 afsona tinglaganini aytib beradi.

9-bob Husayn Boyqaro madhiga bag'ishlangan.

10-bob Hadichabegim madhida.

11-bobdan asarning Bahrom tarixi haqida.

Asarning markaziy qahramoni — Bahrom Go‘r.

Bahrom — adolatni, haqiqatni izlovchi, ammo nafs va shahvat imtihonlaridan o‘tishi kerak bo‘lgan hukmdor sifatida tasvirlanadi. Uning hayot yo‘li ramziy ma’noga ega.

Dostonning asosiy g‘oyasi

Asarda odamning komillikka yetishi, nafsni yengish, aqldan yo‘l-yo‘riq olish, hayot sinovlaridan saboq olish g‘oyalari ilgari suriladi.

Asosiy voqealar 12-bobdan boshlanadi.

Bir zamonlar, Movarounnahr osmoni hali yulduzlar hikmatini yurak bilan tinglay olgan davrlarda Bahrom ismli bir podshoh yashagan ekan. U zafarlar ko‘rgan, saltanatini mustahkamlagan, ammo ko‘ngil dengizi sokinlikni hali tatimagan hukmdor edi. Bir kuni Bahromning qulog‘iga g‘aroyib bir xabar yetadi: jahonda bir saroy bor emish — Etti Iqlim saroyi, unda har bir iqlimdan kelgan oqila malikalarning o‘z yulduziga mos bir hikoyasi bor emish.

Bahrom bu sirli saroyi qurdirib, har kuni bir iqlim malikasi bilan suhbat qurishni odat qiladi. Har bir kun — boshqa sayyoraning nafasi, boshqa rangning ruhi.

1-kun:Qora gumbaz—Zuhal malikasi

Bahrom birinchi gumbaz — qora rang hukmron bo‘lgan saroyga kiradi. Bu yerda soddalik va sukut bor. Zuhal malikasi unga bir hikoya aytib beradi:

insonning sabri tog‘dan yuksak, vasvasa esa shamoldan yengil — agar sabr bilan turmasa, shamol tog‘ni ham ko‘chiradi.

Bahrom bu hikmatni tinglab, qalbining bir burchagida shivirlagan shoshqaloqlikni yengadi.

2-kun: Sarig‘ gumbaz — Mushtariy malikasi

Ertasi kuni u sariq gumbazga kiradi. Sarigʻ — baxt, orzu, navqiron quvonch belgisi.

Mushtariy malikasi aytgan rivoyatda bir yigit boshqalarga yordam berar ekan, oxiri oʻzi najot topadi. Shu hikoya Bahromga shuni oʻrgatadi: saltanatning qudrati — xalqning duosida.

3-kun: Qizil gumbaz — Mirrix malikasi

Uchinchi gumbazda qizil rang yonadi — jasorat, gʻayrat, lekin shuningdek gʻazab rangidir.

Malika aytgan hikoyada bir shoh oʻz gʻazabini jilovlay olmagan uchun eng yaqin odamidan ayriladi.

Bahrom shu kuni biladi: gʻazab qilgan qoʻl qilichni boshqara olsa-da, aqlni boshqara olmaydi.

4-kun: Yashil gumbaz — Zuhra malikasi

4-kun—kun yashil gumbazda kuylar esadi — muhabbat nafasi.

Zuhra malikasi aytgan voqeada bir oshiq halolligi bilan sevgisini saqlab qoladi.

Bahrom oʻylaydi: muhabbatning eng yorugʻi ham rostlikdan tugʻadi.

5-kun: Moviy gumbaz — Utarid malikasi

Keyin u moviy rangli gumbazga kiradi. Bu rang — fikr, tafakkur, sinchkovlik ramzi.

Utarid malikasi hikoyasida bir donishmand oʻz aqlini yolgʻon uchun emas, haqiqat uchun ishlatgani sabab dunyoga nur keltirganini aytadi.

Bahrom esa shuni anglaydi: aqlli boʻlish — katta omad, ammo uni ezgulik sari yurgizish — yanada ulugʻ fazilat.

6-kun: Koʻk gumbaz — Qamar malikasi.

Oltinchi gumbaz — koʻk rangli, Qamar malikasi esa sokinlikning timsoli edi.

U aytgan afsonada odamlar uyqusiz kechalarda oyga tikiladi, ammo oy ularga faqat sukut bilan javob beradi.

Bahrom esa oʻsha sukutdan tushunadi:

sukunat ham gapiradi, lekin uni tinglash uchun qalb sokin boʻlishi kerak.

7-kun: Oq gumbaz — Quyosh malikasi

Nihoyat, yettinchi gumbaz — oq, yorugʻ va ulugʻ. Bu yerda quyoshning oʻzi soʻzlayotgandek nur yoyiladi.

Malika aytgan hikoyada bir odam oʻz nafsini yenggani uchun butun umrga nur topadi.

Bahrom shu kundan boshlab oʻz nafsini jilovlashni, adolatni esa Quyosh kabi barqaror tutishni astoydil niyat qiladi.

7-kun — Bahromning ettita ichki olamini uygʻotdi. Har bir malika aytgan hikoya uning qalbiga bir yulduzdek tushdi. Va u nihoyat shuni anglab yetdi:

Podshohlik — qoʻlda turgan qudrat emas, balki qallda uygʻongan yetti fazilatning oʻzi.

Shundan keyin Bahrom saltanatni hikmat bilan boshqardi, sayyoralarning saboqlarini xalqiga yoydi va rivoyatlarda aytilishicha, kechalari osmon sari qaragan odamlar uning ruhida oʻsha yetti sayyoraning nuri yaltirab turganini koʻrishardi...

Xulosa:

“Sabʼai Sayyor” dostonining har bir bobida inson ruhiy kamolotiga olib boruvchi bir sayyora tasvirlangan. Har bir rang va har bir malikaga bagʻishlangan hikoya oʻquvchiga sabr, adolat, sevgi, donolik, jasorat va ichki sokinlik kabi ezgu fazilatlarni oʻrgatadi. Dostonning asosiy gʻoyasi shundan iboratki: insonning haqiqiy qudrati va yuksakligi tashqi boylikda emas, balki qalbdagi fazilatlar va ruhiy yetuklikda yotadi. Shu tariqa, yetti bob bir-birini toʻldirib, oʻquvchiga hayotiy va maʼnaviy ibrat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Sab'ai Sayyor"
2. <https://kh-davron.uz/kutubxona/alisher-navoiy/alisher-navoiyning-sabai-sayyor-dostoniga-bagishlangan-navoiyni-anglash-korsatuvi.html>
3. <https://share.google/bWjBeJQm2riX3a6nA>

4. Navoiyshunoslik (Shuhrat Sirojiddinov, Dilnavoz Yusupova, Olimjon Davlatov)

5. O'zbekiston ilmiy tadqiqotlar milliy bazasi
<https://share.google/qb2ALWyZGyxgN1Tw2>